

УДК 343.1:347.97

DOI 10.33244/2617-4154.1(22).2026.159-166

П. Ю. Кравчук,*кандидат юридичних наук, доцент, декан юридичного факультету,**ПВНЗ «Європейський університет»**email: petro.kravchuk@e-u.edu.ua***ORCID 0000-0003-4246-974X**

МІЖНАРОДНА ВЗАЄМОДІЯ ТА ПРАВОВА ДОПОМОГА ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ

Стаття присвячена дослідженню міжнародної взаємодії та надання правової допомоги під час провадження процесуальних дій у кримінальному процесі. Міжнародна правова допомога розглядається як важливий інструмент забезпечення ефективності досудового розслідування та судового розгляду в справах за участю різних держав, що дає змогу здійснювати допити, огляди, обыски та інші процесуальні дії за межами національної юрисдикції на основі міжнародних договорів і принципу взаємності.

У роботі акцентовано увагу на потребі в забезпеченні процесуальних гарантій прав осіб, які беруть участь у виконанні міжнародних доручень, зокрема підозрюваних, обвинувачених і свідків. Підкреслюється, що відсутність єдиних доктринальних підходів до розуміння кримінальних процесуальних гарантій у сфері міжнародної правової допомоги ускладнює їхнє практичне застосування та може призводити до порушення прав людини. У цьому контексті особливого значення набуває формування уніфікованих стандартів захисту прав учасників процесу та узгодження національних процедур із міжнародними вимогами.

Окрему увагу приділено ролі адвоката під час виконання процесуальних дій у межах міжнародної правової допомоги. Обґрунтовується, що участь адвоката є ключовою гарантією дотримання прав і законних інтересів особи в умовах транскордонних процедур, де можливі колізії між правовими системами різних держав. Адвокат виконує не лише захисну, а й координаційну функцію, сприяючи законності та процесуальній справедливості.

У статті також висвітлюються сучасні виклики міжнародної правової допомоги, пов'язані з цифровізацією кримінального провадження та використанням віртуальних активів як доказів. Показано, що особливості їх правового визначення й доказування істотно впливають на ефективність міжнародного співробітництва. Зроблено висновок, що міжнародна правова допомога є динамічним правовим механізмом, який потребує

Ця робота ліцензується відповідно до [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

© Кравчук П. Ю., 2026

постійного вдосконалення нормативного регулювання та практики з урахуванням розвитку цифрових технологій і транснаціональної злочинності.

Ключові слова: міжнародна правова допомога, міжнародне співробітництво, процесуальні дії, права учасників кримінального провадження, процесуальні гарантії, адвокат, міжнародні запити, захист прав людини.

Постановка проблеми. Сучасні процеси глобалізації, активна міграція населення, транснаціональний характер економічної діяльності, а також зростання кількості кримінальних, цивільних та адміністративних правопорушень із іноземним елементом зумовлюють істотне ускладнення здійснення процесуальних дій у межах однієї юрисдикції. У цих умовах ефективне здійснення правосуддя стає неможливим без належної міжнародної взаємодії та правової допомоги між компетентними органами різних держав.

Міжнародна правова допомога у процесуальних провадженнях є одним із ключових механізмів забезпечення реалізації принципів невідворотності відповідальності, доступу до правосуддя та захисту прав і свобод людини. Водночас практика її застосування свідчить про наявність суттєвих проблем, пов'язаних із різницею правових систем, процедурними стандартами, мовними та організаційними бар'єрами, а також недостатньою узгодженістю міжнародних і національних норм.

Для України особливої актуальності це питання набуло в умовах європейської інтеграції, імплементації міжнародних договорів та адаптації національного процесуального законодавства до стандартів Європейського Союзу і Ради Європи. Проведення процесуальних дій за участю іноземних суб'єктів, отримання доказів з-за кордону, виконання судових рішень та доручень іноземних судів часто супроводжується затягуванням процедур, правовою невизначеністю та ризиком порушення процесуальних гарантій сторін.

Незважаючи на наявність розгалуженої договірної бази та національного нормативного регулювання, практика міжнародної правової допомоги залишається фрагментарною та не завжди відповідає потребам сучасного судочинства. Це зумовлює потребу в комплексному науковому аналізі проблем міжнародної взаємодії під час провадження процесуальних дій, визначенні прогалин у правовому регулюванні та виробленні способів удосконалення механізмів міжнародного співробітництва з метою підвищення ефективності правосуддя та захисту прав учасників процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика міжнародної взаємодії та правової допомоги в процесуальних провадженнях досліджується в сучасній юридичній науці як у межах окремих галузей права (цивільного, кримінального, адміністративного), так і в ракурсі міжнародного публічного та приватного права. Значну увагу цій темі приділяють вчені країн Європейського Союзу, Північної Америки та України, що пов'язано із зростанням міжнародної правової мобільності, посиленням співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю та розширенням транснаціональних цивільних спорів.

Зокрема, в публікаціях дослідників із Європейського Союзу питання процедурних аспектів міжнародної правової допомоги розглядається через призму застосування Європейської конвенції про взаємну правову допомогу в кримінальних справах та

відповідних регламентів ЄС щодо цивільного співробітництва. Акцент робиться на уніфікації процедурних стандартів, механізмах пришвидшення обміну доказами та оптимізації комунікації між компетентними органами держав-учасниць. Аналізуються також вплив цифровізації й електронних систем обміну інформацією на ефективність міжнародних процедур.

Американські правознавці у своїх роботах підкреслюють значення двосторонніх договорів про правову допомогу та практику їхнього застосування, розглядають проблеми взаємного визнання судових рішень, а також питання забезпечення конституційних гарантій під час виконання міжнародних процесуальних доручень.

Українські науковці зосереджуються на адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів, аналізі імплементації положень міжнародних договорів у сфері правової допомоги, а також на проблемах колізій та невідповідності окремих процедурних норм. Важливим напрямом є дослідження практики застосування норм про міжнародну правову допомогу в кримінальних і цивільних провадженнях, зокрема питання отримання доказів з-за кордону та виконання міжнародних процесуальних доручень українськими органами.

Попри наявність значної кількості праць, що висвітлюють окремі аспекти міжнародної правової допомоги, у науковій літературі все ще бракує комплексних досліджень, які б інтегрували кримінальні процесуальні, цивільно-процесуальні та міжнародно-правові підходи для всебічного розуміння проблематики міжнародної взаємодії під час провадження процесуальних дій. Наявні публікації зазвичай зосереджуються на окремих елементах механізму правової допомоги, не приділяючи достатньої уваги їхнім взаємозв'язкам, практичним бар'єрам та перспективам розвитку.

Отже, проведений аналіз літератури підтверджує потребу в подальшому глибокому науковому дослідженні з метою формулювання цілісних концептуальних положень, що дадуть змогу вдосконалити дію міжнародних механізмів правової допомоги та підвищити ефективність їхнього застосування на практиці.

Метою статті є комплексне дослідження правових і організаційних засад міжнародної взаємодії та правової допомоги під час провадження процесуальних дій, а також визначення проблемних аспектів їх застосування в національній правозастосовній практиці України. У межах дослідження передбачається аналіз міжнародно-правових актів, національного процесуального законодавства та практики їхньої реалізації з метою виявлення прогалин, колізій і процедурних ускладнень, що виникають у процесі здійснення міжнародної правової допомоги.

Крім того, існує формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення механізмів міжнародного співробітництва компетентних органів, підвищення ефективності виконання міжнародних запитів, а також забезпечення належного рівня процесуальних гарантій прав і законних інтересів учасників провадження в умовах транскордонної правової взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Міжнародна правова допомога у кримінальному процесі ґрунтується на системі міжнародних договорів та національного законодавства держав. Основу такого співробітництва становлять багатосторонні міжнародні конвенції,

двосторонні договори про правову допомогу та норми кримінального процесуального законодавства. Вона являє собою комплекс дій уповноважених органів держав-учасниць, що здійснюються на підставі міжнародних договорів або за принципом взаємності для отримання процесуальних дій, доказів, допиту свідків чи виконання інших слідчих заходів за межами національної юрисдикції [1].

Серед міжнародних актів важливе значення має Європейська конвенція про взаємну правову допомогу в кримінальних справах 1959 року, яка встановлює загальні принципи надання правової допомоги між державами. Документ передбачає можливість виконання процесуальних доручень, отримання доказів, допиту свідків і передачі документів у межах кримінального провадження.

Крім того, значну роль відіграють міжнародні договори, спрямовані на боротьбу з транснаціональною злочинністю, зокрема Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Конвенція ООН проти корупції. У цих актах визначено механізми міжнародного співробітництва держав у сфері розслідування злочинів, обміну доказами та виконання процесуальних доручень.

На національному рівні порядок надання міжнародної правової допомоги регулюється положеннями кримінального процесуального законодавства, яке визначає компетенцію органів державної влади, процедуру направлення міжнародних запитів та порядок їхнього виконання.

Однією із ключових форм реалізації міжнародної правової допомоги є міжнародний запит. Саме через нього компетентні органи однієї держави звертаються до органів іншої держави з проханням виконати певні процесуальні дії. Ефективність виконання міжнародного запиту значною мірою залежить від правильності його оформлення та повноти інформації, що міститься в ньому. Запит має містити відомості про кримінальне провадження, опис обставин справи, перелік процесуальних дій, які потрібно виконати, а також правову підставу для їхнього проведення.

Українське законодавство закріплює порядок подання, зміст і механізм розгляду таких запитів, що має забезпечувати чіткість формулювань про предмет правової допомоги та перелік процесуальних дій, які треба здійснити у відповідь на запит [5]. Водночас особливого значення набуває належна деталізація запиту, оскільки від його змісту залежить можливість компетентного органу держави-адресата однозначно та своєчасно виконати відповідні процесуальні дії, не виходячи за межі національного законодавства та міжнародних зобов'язань.

Здійснення процесуальних дій у межах міжнародної правової допомоги має супроводжуватися забезпеченням належних процесуальних гарантій прав учасників кримінального провадження. Це стосується як підозрюваних і обвинувачених, так і свідків та інших осіб, які беруть участь у відповідних процедурах. Важливим аспектом є також дотримання стандартів захисту прав людини, закріплених у міжнародних актах. У цьому контексті особливого значення набуває практика міжнародних судових інституцій, яка формує стандарти справедливого судового розгляду та гарантії процесуальних прав учасників кримінального провадження. У науковій літературі підкреслюється, що відсутність єдиної доктринальної дефініції щодо кримінальних процесуальних гарантій

у контексті міжнародної правової допомоги ускладнює їхнє практичне застосування в діяльності правоохоронних органів [3, с. 1]. Це проявляється в різних підходах до забезпечення прав учасників процесу, відмінностях у процедурах допиту, а також у неоднакових вимогах до документального оформлення та фіксації результатів процесуальних дій у різних країнах. Відтак важливим є формування чітких стандартів щодо захисту прав підозрюваного, обвинуваченого або свідка під час надання міжнародної правової допомоги, що охоплює як гарантії права на захист і участі адвоката, так і забезпечення безпеки, конфіденційності та належного процесуального оформлення дій, які виконуються за межами національної юрисдикції.

Центральне місце в забезпеченні прав учасників процесу займає роль адвоката, який бере активну участь у виконанні процесуальних дій у рамках міжнародної правової допомоги. Українські й зарубіжні науковці звертають увагу на те, що участь адвоката сприяє належному захисту прав та законних інтересів особи під час допитів, оглядів або інших слідчих (розшукових) дій, що здійснюються за запитом іншої держави [3, с. 2]. Крім того, адвокат виконує координаційну функцію між національними органами та міжнародними структурами, забезпечуючи відповідність дій стандартам міжнародного права та процесуальним нормам держави-адресата. Такий захист є особливо важливим в умовах транскордонних процедур, де можуть виникати правові й процедурні колізії між національними нормами, а також у випадках застосування новітніх цифрових доказів або віртуальних активів, що потребують спеціальної кваліфікації та розуміння специфіки міжнародних процесуальних дій. Так, роль адвоката є невід'ємною складовою ефективного функціонування міжнародної правової допомоги, оскільки саме через належний захист прав учасників процесу забезпечується законність, справедливість і результативність виконання процесуальних дій у міжнародному контексті.

Суттєвим аспектом функціонування міжнародної правової допомоги є узгодження національного кримінального процесуального законодавства з міжнародними стандартами та зобов'язаннями, що впливають із багатосторонніх і двосторонніх міжнародних договорів. Умовою ефективної міждержавної взаємодії є не лише формальне приєднання держав до відповідних конвенцій, а й реальна імплементація їх положень у внутрішнє право та практику діяльності правоохоронних і судових органів. У науковій літературі наголошується, що міжнародна правова допомога має здійснюватися з урахуванням принципу взаємності, верховенства права та правового суверенітету держав-учасниць, що дає змогу створювати більш ефективні механізми співпраці між компетентними органами різних юрисдикцій [2]. Дотримання цих принципів забезпечує передбачуваність і правову визначеність міжнародних процедур, що зі свого боку сприяє оперативному обміну доказами, належній координації розслідування та підвищенню якості правосуддя в справах із транскордонним елементом.

Водночас важливо зауважити, що порядок надання міжнародної правової допомоги формується не лише на рівні законодавчого регулювання, а й має ґрунтуватися на належному методологічному та науковому підході до оцінки реальних механізмів міжнародної взаємодії. Так, у практиці підкреслюється необхідність врахування не лише формальних процесуальних норм, а й реальних процедурних бар'єрів, що виникають

у процесі виконання міжнародних запитів [2]. До таких бар'єрів належать адміністративні перепони, різниця в процесуальних стандартах різних правових систем, строки виконання доручень, а також обмеження, пов'язані з дотриманням правових гарантій учасників кримінального провадження. Саме поєднання нормативних приписів із науково обґрунтованим аналізом практичних труднощів дає змогу формувати більш ефективну та збалансовану модель міжнародної правової допомоги, здатну забезпечити як результативність розслідування, так і дотримання прав людини в транскордонному кримінальному процесі.

Для комплексного розуміння міжнародної правової допомоги важливо розглядати її як динамічний механізм, який постійно розвивається під впливом змін у міжнародних правових актах, міжнародних організаціях та рішеннях національних судів. Так, розвиток цифрових технологій створює нові можливості для обміну процесуальною інформацією, що може значно пришвидшити провадження за міжнародними запитами, але водночас потребує відповідного нормативного забезпечення для гарантування захисту персональних даних та дотримання процедурних прав [4, с. 155]. У цьому контексті особливої ваги набуває проблематика використання цифрових даних і віртуальних активів у кримінальному процесі, оскільки саме вони дедалі частіше стають предметом доказування в транскордонних провадженнях. Як слушно зазначають П. Ю. Кравчук та О. В. Кузьменко, складність правового визначення віртуальних активів та специфіка їх фіксації й доказування безпосередньо впливають на ефективність міжнародного співробітництва у кримінальних справах, оскільки такі дані нерідко перебувають за межами національної юрисдикції та потребують міжнародного процесуального реагування [6, с. 199].

Міжнародна правова допомога у кримінальному процесі є складною системою, що об'єднує правові норми, міжнародні договори та практичні процедури для здійснення процесуальних дій у міжнародному контексті. Забезпечення ефективності таких механізмів потребує не лише гармонізації законодавства, а й подальшого наукового вдосконалення підходів до визначення гарантій прав учасників та розбудови практичних процедур.

Висновки. Отже, міжнародна правова допомога є важливим елементом сучасного кримінального процесу, який забезпечує можливість ефективного розслідування кримінальних правопорушень, що мають транскордонний характер.

Аналіз міжнародних правових актів і національного законодавства дає змогу зробити висновок, що нормативна база міжнародного співробітництва у цій сфері є достатньо розвиненою, однак практика її застосування супроводжується рядом проблем. Основними з них є різниця правових систем, тривалість процедур виконання міжнародних запитів, а також складність використання цифрових доказів у транскордонних провадженнях.

Подальше вдосконалення механізмів міжнародної правової допомоги має здійснюватися за допомогою гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, удосконалення процедур виконання міжнародних запитів та розвитку електронних форм міжнародної взаємодії між компетентними органами держав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мартовицька О. В. Міжнародна правова допомога в кримінальному провадженні. *Юридична наука*. 2019. № 11 (101). С. 468–473.
2. Аністратенко Ю. І., Грицюк І. В. Проблеми реалізації механізму міжнародного співробітництва під час проведення процесуальних дій під час кримінального провадження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 2. С. 164–169.
3. Підгородинська А. В., Широбокова Л. О. Кримінальні процесуальні гарантії прав осіб у провадженнях із взаємної правової допомоги та у порядку перейняття. *ScienceRise: Juridical Science*. 2021. С. 48–57.
4. Висоцький Б. М. Проведення процесуальних дій під час міжнародного співробітництва по кримінальним провадженням серед інших форм міжнародного співробітництва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2024. № 72. С. 100–103.
5. Програма навчальної дисципліни «Кримінальний процес» для підсумкової атестації студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» профілю «Досудове розслідування» / уклад. : О. Г. Шило, О. І. Марочкін. Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2021. 44 с.
6. Кравчук П. Ю., Кузьменко О. В. Віртуальні активи як предмет кримінального правопорушення: проблеми визначення та доказування. *Аналітично-порівняльне правознавство* : електронне наукове видання. 2025. С. 197–202.

P. Yu. Kravchuk. INTERNATIONAL COOPERATION AND LEGAL ASSISTANCE DURING PROCEEDINGS

The article is devoted to the study of international cooperation and the provision of legal assistance during the conduct of procedural actions in criminal proceedings. International legal assistance is considered an important tool for ensuring the effectiveness of pre-trial investigation and trial in cases involving different states, which allows for interrogations, inspections, searches and other procedural actions outside national jurisdiction on the basis of international treaties and the principle of reciprocity.

The work focuses on the need to ensure procedural guarantees for the rights of persons participating in the execution of international orders, in particular suspects, accused and witnesses. It is emphasized that the lack of unified doctrinal approaches to understanding criminal procedural guarantees in the field of international legal assistance complicates their practical application and can lead to violations of human rights. In this context, the formation of unified standards for protecting the rights of participants in the process and the harmonization of national procedures with international requirements is of particular importance.

Special attention is paid to the role of a lawyer during the performance of procedural actions within the framework of international legal assistance. It is argued that the participation of a lawyer is a key guarantee of respect for the rights and legitimate interests of a person in cross-border procedures, where there are possible collisions between the legal systems of different states. A lawyer performs not only a protective but also a coordinating function, contributing to legality and procedural justice.

The article also highlights the modern challenges of international legal assistance related to the digitalization of criminal proceedings and the use of virtual assets as evidence. It is shown that the features of their legal definition and proof significantly affect the effectiveness of international cooperation. It is concluded that international legal assistance is a dynamic legal mechanism that requires constant improvement of regulatory regulation and practice, taking into account the development of digital technologies and transnational crime.

Keywords: *international legal assistance, international cooperation, procedural actions, rights of participants in criminal proceedings, procedural guarantees, lawyer, international requests, protection of human rights.*

Дата надходження 18.02.2026

Дата прийняття 24.02.2026

Дата рекомендації 25.03.2026

Дата публікації 15.05.2026